

MARULIĆEVA OPORUKA

Lujo Margetić

UDK: 347.67 "15"
821.163.42-05 Marulić, M.
Izvorni znanstveni rad

Lujo Margetić
Ul. G. Carabino 11/IV
R i j e k a

I. UVOD

1. Oporuka Marka Marulića kao značajan dokument splitske, dalmatinske i uopće hrvatske kulturne, gospodarstvene i pravne povijesti već je odavno privukla pozornost mnogih autora.

Za tu oporuku još je 1897. god. s pravom ustvrdio Breyer da je »doista od vanredne važnosti za staru kulturnu i književnu povijest hrvatsku«.¹ Prigodom četiristote obljetnice pjesnikove smrti Bulić² je 1925. god. dao »nekoliko nestručnjačkih pabiraka« (kako sam kaže), a Šegvić³ se sljedeće godine vrlo kritički osvrnuo na Kolendićevo⁴ izdanje te oporuke.

Kako Marulićeva oporuka sadrži opsežan popis njegovih knjiga (tzv. *Repertorium librorum*), a pridodan joj je i popis knjiga (*Inventarium librorum*) sastavljen odmah nakon njegove smrti od izvršitelja oporuke, oporučiteljeva brata i Ivana *de Cindris*, u novije se vrijeme krenulo temeljitom proučavanju »knjižnice Marka Marulića« jer se iz njezine pomne

¹ M. B r e y e r, »O oporuci Marka Marulića kao i o najstarijim izdanjima njegovih djela«, *Vienac* XXIX, 27, Zagreb, 1897, 434-435.

² I. B u l i ć, »Pabirci po Marulićevoj oporuci«, u: *Prigodom otkrića Marulićeva spomenika dne 26. srpnja 1925*, Split, 1925, 3-15.

³ K. Š e g v i ć, »Knjižnica Marka Marulića«, *Nastavni vjesnik*, XXXIV., Zagreb, 1926, 44-51.

⁴ Vidi bilj. 12.

rašćlambe može dobiti izvrstan uvid u razmjere Marulićeve načitanosti i doći do korisnih rezultata. Tako je Morović⁵ 1971. god. obradio oporučni popis knjiga (*Repertorium librorum*), a Ladan⁶ je 1975. god. na osnovi raspodjele Marulićevih knjiga na antičke, biblijsko-teološke, inozemne humanističke i tuzemne humanističke dao mnoge korisne obavijesti i zapažanja o autorima toga popisa (*Repertorium librorum*), ali ne uzimajući u obzir podatke iz *Inventariuma*. God. 1997. Lučin⁷ je dio Marulićeve knjižnice što se odnosi na *studia humanitatis* temeljito proučio i ponudio svoje prijedloge i rezultate.

Proučavajući Marulićev život Fisković⁸ se koristio raspoložbama, činjenicama i okolnostima iz Marulićeve oporuke, koje se odnose na Marulićeve nasljednike i tom prigodom dao korisne podatke o sudbini Marulićeve knjižnice i objavio oporuku Marulićeva ujaka, Ivana *de Alberto*.

Jelaska⁹ je 1985. god. upotrijebio mnoge podatke iz Marulićeve oporuke prigodom obrade agrarno-proizvodnih odnosa na Splitskom polju i značajki analizirao i pri tome predložio svoje objašnjenje teškoga problema vezane i slobodne imovine.

Tom istom problemu obratio je 1996. god. veliku pozornost Cvitanić¹⁰ analizirajući Marulićevu oporuku u svjetlu odredaba Splitskog statuta.

2. Marulićeva oporuka objavljena je dva puta. Prvi put ju je objavio Rački¹¹ 1892. god., a drugi put Kolendić¹² 1924. god. Rački ju je objavio

⁵ H. M o r o v i ć, »Biblioteka Marka Marulića«, *Povijest biblioteka u gradu Splitu*. Dio I, Zagreb, 1971. i ponovno u: *Izbor iz djela*, Split, 1988, 91-118.

⁶ T. L a d a n, »Marulićev syllabus«, *Prilozi za istraživanje hrvatske filozofske baštine*, Zagreb, 1975, 185-232 i ponovno u: *Parva mediaevalia*, Zagreb, 1983, 85-182.

⁷ B. L u č i n, »*Studia humanitatis* u Marulićevoj knjižnici«, *Colloquia Maruliana* VI, Split, 1997, 169-203.

⁸ C. F i s k o v i ć, *Baština starih hrvatskih pisaca*, Split, 1978, 64-87 (»Prilog životopisu Marka Marulića Pečenića«), 93-129 (»Marko Marul Pečenić i njegov likovni krug«).

⁹ J. J e l a s k a, *Splitsko polje za turskih vremena*, Split, 1985, osobito 57 i d.

¹⁰ A. C v i t a n i ć, »Marulićeva oporuka u svjetlu nasljednopravnih odredaba Splitskog statuta«, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu*, god. 33, br. 43-44, Split, 1966, 265-278.

¹¹ F. R a č k i, »Oporuka Marka Marulića«, *Starine JAZU*, XXV, Zagreb, 1892, 152-163.

¹² P. K o l e n d i ć, *Marulićeva oporuka*, Split, 1924. Kolendić je svome izdanju oporuke pridodao na str. 28-32 *Inventarium librorum* sastavljen odmah nakon Marulićeve smrti. Prema obavijesti B. Lučina, do danas se, nažalost, nije uspjelo pronaći izvornik toga dokumenta.

po rukopisu kasne humanistike koji se čuva u Arhivu HAZU u Zagrebu pod signaturom IV. d. 52a, a Kolendić prema rukopisu rane humanistike, koji se čuva u Državnom arhivu u Zadru, svezak 64 splitskog odjeljenja ff. 28v – 41r.

Evo opisa rukopisa što ga je ljubazno načinio g. Denis Martinović iz Državnog arhiva u Zadru:

1. Oporuka je prijepis vlastoručne oporuke Marka Marulića, zavedene u kancelariji splitskog Kneza Mareusa Antonousa Canalia 14. 07 1521; prijepis je vjerojatno napravio kancelar Dominus Lappi.

2. Oporuka je pisana kancelarijskom kurzivom, jezik latinski.

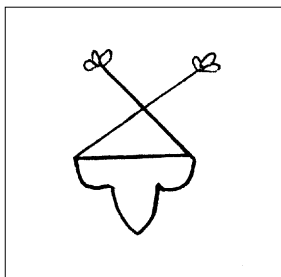
3. Tekst je uvezan u svežanj 64 Splitskog arhiva kutija 56, sveščić 2, na folijima 28^v do 41 (nova folijacija). Cijeli svežanj ima 43 folija uglavnom oporuka.

4. Kancelar je prijepis napisao kovnom tintom, poslije zvanom antracit vjerojatno gušćjim ili nekim drugim perom.

5. Format listova 32 x 22 cm.

6. Papir na kojem je ispisana oporuka ručne je izrade (finije kvalitete), s vodenim žigom na prvim stranicama svežnja.

Vodeni znak izgleda otprilike ovako:

7. Papir je mjestimično oštećen biološkim utjecajem (insekti), restauriran takozvanim japanskim papirom.

8. Nema nikakvih naknadnih bilješki sa strane samog teksta.

II. DIJELOVI MARULIĆEVE OPORUKE

Svoju oporuku Marulić je sastavio 14. lipnja 1521. On joj je poslije pridodao dva kodicila (dodatka oporuci), a 4. siječnja 1524. predao je to (i još neke druge zabilješke) na čuvanje Ivanu *de Cindris*. Sutradan, u utorak

5. siječnja iste godine, Marulić je umro (nadnevak nam je poznat iz Božićevićeva životopisa).¹³ U četvrtak (7. siječnja) sastavljen je popis Marulićeve knjižnice, a u petak, 8. siječnja, njegovu je oporuku splitski kancelar pročitao pred splitskom kurijom.

Marulićeve se posljednja volja prema napomenama notara, koji je oporuku otvorio, sastoji od osam isprava, bolje reći pismenih sastavaka:

1. Oporuka od 14. lipnja 1521.¹⁴ koju smo u hrvatskom prijevodu označili sa [I.].

2. Prvi kodicil [II.].¹⁵

3. Popis knjiga (*Repertorium librorum*) [III.].¹⁶

4. Popis raznih prava nevjeste Jelene, udovice Marulićeve brata Valerija.

a) popis i procjena njezine nepokretne i pokretne imovine ostavljene joj od pokojnog muža Valerija [IV.].¹⁷

b) popis njezinih miraznih nekretnina [V.].¹⁸

c) Drugi kodicil [VI.].¹⁹

5. Popis Jeleninih miraznih pokretnina [VII.].²⁰

6. Popis Jelenine imovine, koju je naslijedila od muževe tetke Nikolote.²¹

7. Ponovni popis Jeleninih miraznih nekretnina.²²

8. Treći popis Jeleninih miraznih nekretnina.²³

Prema napomenama notara, prvih je pet isprava napisao sam Marulić. Šestu je pisao Marulićev brat Aleksandar, sedmu Marulićev brat Valerije, a osmu, prema našim raščlambama, Jelenin brat Ivan *de Cindris*.

¹³ »*Mortuus est autem Nonis Ianuariis a Natali Christi anno · M^o · D^o · XX° · III° · (...)*«, *Vita Marci Maruli Spalatensis per Franciscum Natalem concivem suum composita*, u: M. M a r k o v i ć, »*Poetae Latini Dalmatae inediti*«, *Živa antika* II., 1952, 296.

¹⁴ Fol. 29-32.

¹⁵ Fol. 32-32v.

¹⁶ Fol. 32v-35v.

¹⁷ Fol. 35v-37v.

¹⁸ Fol. 37v-38.

¹⁹ Fol. 38.

²⁰ Fol. 38v-40.

²¹ Fol. 40-40v.

²² Fol. 40v.

²³ Fol. 40v-41.

Glavni je dio Marulićeve posljednje volje sama oporuka [I.]. Ona, pojednostavnjeno rečeno, sadrži ovo:

a) Odredbe o mjestu pokopa.²⁴

b) Izdvajanje dijela ostavštine, koji po Statutu treba uporabiti za popravak gradskih zidina.

c) Nasljeđivanje Marulićevih vezanih nekretnina. Ono je utoliko suvišno, što je Marulić u tome bio vezan odredbama onih koji su mu ostavili tu imovinu. Marulić je to ipak dodao jer je želio posebno naglasiti da je zemljište u Jamama slobodno i da ga je, prema tome, kao slobodno zemljište naslijedila Valerijeva udovica Jelena.

d) Dvije odredbe kojima Marulić ostavlja dva zemljišta bratu Aleksandru, ali uz uvjet da Aleksandar dopusti Jeleni koristiti vrt s bunarom i kuću u kojoj stanuju Jelena i oporučitelj. I ove su odredbe unesene u oporuku s jasnom namjerom pomoći Jeleni nakon Marulićeve smrti.

e) Imenovanje brata Aleksandra nasljednikom svih Marulićevih slobodnih nekretnina. Ujedno je Marulić, raspoložujući vezanom nekretninom na Marjanu u korist Katuše, s kojom je Valerije imao izvanbračno dijete, želio zaštititi Katušu, koje se i Valerije sjetio u svojoj oporuci.

f) Zapisi u korist Jelene, i to sav namještaj, novac, dobiven prodajom i plodove, s time da Jelena snosi troškove njegova pogreba.

g) Odredbe da srebrninu, njive kod Dražanca, vinski podrum pod kućom Grgura Zuvičića i zemljište kod Sv. Andrije treba prodati, a novcem dobivenim prodajom srebrnine popraviti crkvicu sv. Roka, prodajom njiva i vinskog podruma pomoći sirotinji, a prodajom zemljišta kod Sv. Andrije popraviti zvonik crkve sv. Dujma.

h) Zapisi raznih pokretnina: sata sestri Biri, a knjiga mnogim ustanovama i osobama, navedenim u tom dijelu oporuke.

i) Imenovanje izvršitelja oporuke. Popisom knjiga (br. 3) Marulić je htio spriječiti njihovo nepoželjno razvlačenje.

Oba kodicila sadrže isključivo odredbe u korist Jelene [II.] i [VI.]. Prvim se kodicilom poništava zapis siromasima vinskog podruma [vidi odredbu g)], čije se uživanje prenosi na Jelenu. Drugim se kodicilom ponavljaju i vrlo energično potvrđuju Jelenina prava iz Marulićeve oporuke i prvog kodicila i ističe njezina ljubav i poštovanje prema Maruliću.

U četvrtoj ispravi Marulić nabraja sve slobodne i vezane nekretnine pokojnog brata Valerija u želji da Jelenu, Valerijevu udovicu, dodatno

²⁴ Danas je točno poznat Marulićev grob u franjevačkoj crkvi na obali u Splitu. O tomu vidi F i s k o v i ć, n. dj. (bilj. 8), 130 i d.

zaštiti. Popis vezanih Valerijevih nekretnina zapravo je pravno suvišan, jer o njima nije mogao oporučiti ni Valerije, a kamoli Marulić. Pravno je suvišan i Marulićev popis pokretnina koje je Jeleni ostavio njezin pokojni muž i njezine mirazne (dakle, slobodne) nekretnine jer sva bi ta imovina pripadala Jeleni kao vlasnici bez obzira na Marulićevu oporuku. Marulić je ipak i te stvari popisao u želji da što više osigura Jeleni sva prava na njezinu imovinu, bez obzira na to odakle ona potječe. Isto to vrijedi i za pismene sastavke br. 6, 7 i 8.

Ukratko, Marulić je najveći dio svoje posljednje volje posvetio Jeleni. Već u svojoj oporuci [1.] Marulić iskazuje veliku brigu da Jeleni osigura što bolji položaj nakon njegove smrti, a osim popisa knjiga [3.] svi se ostali dijelovi posljednje volje [II, IV, V, VI, VII. i VIII] tiču samo Jelene.

III. RAZVOJ OPORUKE

U Marulićevoj oporuci nailazimo na pravne konstrukcije koje se neobično doimaju današnjeg pravniku, a koje odudaraju i od rimskoga klasičnog i Justinijanova prava, premda terminologija upućuje na daleki rimskopravni izvor. Naime, Marulić postavlja svoga brata Aleksandra »za svoga nasljednika«,²⁵ i to riječima koje su doduše besprijeke u smislu rimskog prava: *eundem heredem meum instituendo* – ali pri tome ujedno izjavljuje da nekretnine, osim onih koje je namijenio za neke druge svrhe, »sve zapisujem svome bratu Aleksandru«: *cuncta lego fratri meo Alexandro*«. On dakle pri imenovanju nasljednika uopće ne uzima u obzir bitnu razliku između nasljednika i zapisovnika, dviju pravnih ustanova koje se u rimskom i današnjem pravu duboko razlikuju. Nasljednik (*heres*)²⁶ je ona osoba koja dobiva cijelu ostavštinu ili njezin razmjerni dio, npr. polovicu, trećinu i slično. Nasuprot tome, zapisovnik (*legatarius*) je onaj kojemu je namijenjena pojedina stvar. Zato je Marulićev način izražavanja u smislu rimskog i modernog prava kontradiktoran: on »zapisuje« ostavštinu svome bratu i ujedno »imenuje ga nasljednikom«. Ali, sa stajališta srednjovjekovnoga prava nema kontradikcije jer je bit srednjovjekovne oporuke naprosto raspodjela ostaviteljeve imovine, a ne imenovanje nasljednika. U klasičnom rimskom pravu koje je bilo na snazi do konca 3.

²⁵ Fol. 30v.

²⁶ Na i. mj.

stoljeća posl. Kr. bit je oporuke upravo imenovanje nasljednika koje je trebalo stajati na početku oporuke, tako da su sve oporučne odredbe koje su se nalazile prije imenovanja bile ništave. Postklasično pravo (4, 5. i početak 6. stoljeća) priznalo je – uz ostale velike razlike prema klasičnom pravu – valjanost vlastoručno pisanih oporuka čak i bez svjedoka, a Justinijanovo pravo (sredina 6. stoljeća) nije više zahtijevalo da imenovanje nasljednika mora biti baš na početku oporuke. Marulićeva je oporuka, dakle, rezultat tisućljetnoga razvoja zapadnoeuropskog oporučnog nasljeđivanja: postklasično rimsko pravo dalo je ideju vlastoručno pisane oporuke, a Justinijan je odobrio da imenovanje nasljednika ne mora biti odmah na početku oporuke. Langobardsko (7. do 10. stoljeća) i langobardsko-franačko pravo (11. stoljeće) nastavili su u Italiji taj razvoj prihvaćanjem ideje da je oporuka naprosto razdioba imovine ostavitelja, u kojoj je pojam »nasljednika« uvelike izgubio na važnosti, a ubrzo nakon toga »opće pravo« oživljavanjem Justinijanova prava preuzelo je sve te ideje i amalgamiralo ih u sustav, koji je bio na snazi u Italiji i južnoj Francuskoj, a uvelike se primjenjivao i u dalmatinskim gradovima. Ipak su se u tom sustavu zadržali mnogi prežici, među ostalim i samo »imenovanje nasljednika«.²⁷

Marulić je nadalje bio upoznat sa srednjovjekovnom praksom koja je slijedila načela »općeg prava« i odražavala daleke ideje rimskog prava, naime, da oporučni svjedoci moraju biti »pozvani i zamoljeni« (*vocati et rogati*) da svjedoče. Zanimljivo je pribilježiti da se u srednjovjekovnim statutima najčešće govori samo o broju svjedoka, ali se u marginalnim bilješkama uz tekst dopunjuje ta odredba napomenom da se svjedoke »poziva i moli« da budu nazočni,²⁸ a Splitski statut izričito navodi da takva formalnost nije preduvjet valjanosti oporuka, jer je ona valjana bez obzira na to »jesu li svjedoci zamoljeni ili nisu zamoljeni«.²⁹ Marulić je napomenom da je svjedoke svojoj oporuci »pozvao i zamolio« očito slijedio uobičajenu praksu na osnovi »općeg prava«.

²⁷ Usp. npr. F. N i c c o l a i, *La formazione del diritto successorio negli statuti comunali del territorio lombardo-tosco*, Milano, 1940, 270, gdje se spominje Milanski statut iz 1498. koji propisuje *heredis institutio*, ali uz nazočnost pet svjedoka i tri (!) notara.

²⁸ N. dj., 267 za Novaru.

²⁹ Splitski statut, III, 21.

IV. SLOBODNA – VEZANA IMOVINA

1. Već se iz prethodnog izlaganja vidi da je u Splitu u Marulićevo doba bila od velike važnosti dioba na vezana (*bona conditionata* ili *bona condictionata*) i slobodna dobra (*bona libera*). Ta dioba ima u Marulićevoj oporuci bitnu ulogu. Zbog toga je nužno tom problemu posvetiti osobitu pozornost, jer bez potpunog razumijevanja toga termina dobar dio oporuke ostaje nerazumljiv.

Autori se dosad nisu u većoj mjeri pozabavili tim pitanjem.

Bulić je 1925. god. samo dotaknuo problem tvrdnjom da je Marulić naslijedio neke nekretnine »od djeda sa povjerbenom zamjenom na korist muških nasljednika«. ³⁰ Ideju je prihvatio Cvitanić ³¹ upozorivši na odgovarajući rimskopravni institut postklasičnog doba, obiteljski fideikomis.

Tim se pitanjem pozabavio i Jelaska. Po njemu se vezanim dobrima »osiguravao stalni obiteljski posjed koji je prelazio od koljena na koljeno bez prava otuđivanja ili umanjivanja od strane nasljednika«. Kupci zemljišta često su izdvajali jedan dio »kao uvjetovano nasljeđe te se tako proširivalo osnovnu i neotuđivu bazu obiteljske ekonomske moći«. ³²

Kako Marulićeva oporuka na više mjesta spominje slobodna i vezana dobra, s pravom bi se moglo očekivati da će njezini podaci omogućiti potpun odgovor.

Marulić se u oporuci prvi put ³³ bavi pojmovima slobodnih i vezanih dobara na početku oporuke kada utvrđuje pravnu prirodu zemljišta u Jamama. On ističe da pokretnine u pravilu ne mogu biti vezane, jer ih se može potrošiti. Nasuprot tomu vezane očinske i majčinske nekretnine prelaze na nasljednika u skladu s odredbama onoga koji ih je vezao.

U popisu imovine pokojnoga brata Valerija, Marulić se dotaknuo istog pitanja drugi put i napomenuo da Valerijeva *vezana* dobra potječu od djeda i od majke, a *slobodna* da su ona koja su stečena »kasnije« (*dapoi*), naslijeđena po baki i nabavljena od Antuna (sina) Ivanova. ³⁴ Pa ipak, malo dalje u tekstu Marulić navodi kao slobodnu i imovinu stečenu od majke. ³⁵ Ukratko, iz Marulićeve se oporuke ne može dobiti prihvatljiva definicija.

³⁰ B u l i ć, n. dj. (bilj.2), 14.

³¹ C v i t a n i ć, n. dj. (bilj. 10), 271.

³² J e l a s k a, n. dj. (bilj. 9), 60.

³³ Fol. 29.

³⁴ Fol. 36.

³⁵ Fol 36: zemljište u Pojšanu.

Na prvi pogled iznenađuje da je Valerije dobio toliko nekretnina vezanih po majci, dok se, nasuprot tome, njegov dio po ocu sastoji uglavnom od slobodnih očevih zemljišta. Vrlo je vjerojatno da je najstariji sin, Marko, pri diobi s braćom, dobio najveći dio očevih vezanih nekretnina a druga dva brata u prvom redu stečenu i slobodnu imovinu, tako da je svaki od njih dobio približno trećinu ukupne imovine, naslijeđene po ocu i majci.

U pomoć treba, dakle, uzeti i oporuku Marulićeva brata Valerija iz 1518. god.³⁶ Iz nje je vidljivo da je on odredio nasljednicom svoje slobodne imovine ženu Jelenu i ujedno vezao tu imovinu nakon Jelenine smrti na nećake po braći.

Što se pak tiče Valerijeve *vezane* imovine, on o njoj, dakako, nije mogao oporučno raspolagati – jer je to smisao vezanosti – ali je ipak u oporuci napomenuo da je tu imovinu naslijedio od djeda i majke (*beni aviti i materni*).

Slobodnu se imovinu moglo vezati bilo tako da je veže muškarac (npr. Valerije prenosi svoju slobodnu imovinu ženi, ali je istodobno veže), bilo tako da je neka žena dobila imovinu kao slobodnu (miraz) i onda je vezala (npr. Valerijeva majka vezala je svoj miraz na svoju mušku djecu i njihove muške potomke).

Upada u oči da o vezanoj i slobodnoj imovini nema odredaba u Splitskom statutu iz 1312. god. Dodirnu točku treba tražiti u tome da se i prema Valerijevoj i Markovoj oporuci razlikuje imovina koja potječe od predaka po ocu od one stečene po majci.³⁷ Splitski statut poznaje tu razliku, ali je provodi na neobičan način. Pojednostavnjeno rečeno, ostavština osobe umrle bez oporuke i potomaka prelazi na oca i majku, ali tako da oni nasljeđuju »na jednake dijelove«,³⁸ tj. da otac neće naslijediti upravo ono i onoliko koliko je umrlo dijete dobilo od njega, već naprosto polovicu od ukupne ostavštine, bila ona mnogo veća ili mnogo manja od onoga što je dijete dobilo od oca.

Načelo »ocu očevo, majci majčino« (*paterna paternis, materna maternis*) primjenjuje se po Splitskom statutu tek ako su na nasljedstvo osobe umrle bez oporuke i bez predaka (otac, majka, djed itd.) pozvana samo braća i sestre umrloga koji su vezani ostaviteljem samo preko oca

³⁶ Arhiv HAZU sign. IV, d. 52a.

³⁷ Fol. 36: *beni paterni e materni*.

³⁸ Splitski statut, III, 41. Edicije: J. H a n e l, *Statuta et leges civitatis Spalati, Monumenta historico-juridica Slavorum meridionalium*, vol. II, Zagreb, 1878; A. CVITANIĆ, *Statut grada Splita* (s prijevodom), Split, 1. izd. 1985, 2. izd. 1987; 3. izd. 1998.

odnosno samo preko majke. U tom slučaju takva braća i sestre nasljeđuju samo one dijelove ostavštine koji su potekli bilo od oca bilo od majke.

Odredbe o vezanoj i slobodnoj imovini koje nalazimo u Marulićevoj oporuci imaju obilježja srednjovjekovnog prava po kojem se nastojalo očuvati imovinu unutar obitelji, s time da se taj pojam shvaćalo u smislu izravne veze muških osoba povezanih s ostaviteljem preko muških članova obitelji. Pojmovi vezana i slobodna imovina nedvojbeno su posve srodni pojmovima hrvatsko-(ugarskog) nasljednog prava *bona avita* (djedovina), *bona paterna* (očevina) i *bona acquisita* (stečena dobra).³⁹ Institut vezane i slobodne imovine u splitskim oporukama očito potječe upravo iz toga pravnog sustava koji je i inače snažno utjecao na splitsko pravo.⁴⁰ Kada je pod utjecajem srednjovjekovnoga »općega prava«, u kojem se nalaze odredbe Justinijanova prava, došlo do primjene općeg prava u Splitu donošenjem Splitskog statuta, Spliciđani su u praksi i dalje zadržali hrvatsko-(ugarski) sustav razlikovanja djedovine, očevine i stečenih dobara, ali kako taj sustav više nije odgovarao statutarnim odredbama, nije im preostalo ništa drugo nego da ga sačuvaju u svojim oporukama. Razumljivo je da je hrvatsko-(ugarsko) pravo doživjelo u Splitu brojne izmjene. Osobito je značajna izmjena po kojoj je u Splitu prvi nositelj vezane imovine mogao biti i ženska osoba (npr. Valerijeva žena Jelena) i izmjena po kojoj je ženska osoba mogla biti čak i utemeljitelj vezanosti neke imovine (npr. Dobrica, majka Valerija, Marka i Aleksandra koja je vezala svoju miraznu imovinu na mušku djecu i njihove muške potomke).

³⁹ Vidi detaljnije L. M a r g e t i ć, »Neki pravni problemi u vezi s dopisom podbana Mihajla Živkovića od 5.XI.1495.«, *Historijski zbornik*, XXIII-XXIV, 1970-1971, 265-286.

⁴⁰ Sličan neuspjeli amalgam obiju sustava nalazimo i u Splitskom nasljednom pravu. Tako npr. oporučitelj može jednom djetetu ostaviti najviše do jedne desetine vrijednosti ostavštine iznad dijela (*supra partem*) koji mu inače pripada. To znači da otac nije potpuno slobodan u raspolaganju svojom imovinom, već da u načelu njegova ostavština pripada djeci. Dakle, poštuje se načelo obiteljskog vlasništva. Ali, već se prema istome Statutu (III, 38) jasno vidi da je individualno vlasništvo uvelike preotelo maha. Naime, prema drugoj odredbi Splitskog statuta (III, 19), otac je slobodan u raspolaganju svojom imovinom, ali uz ograničenje da mora ostaviti djetetu trećinu onoga što bi dijete imalo pravo naslijediti da je otac umro bez oporuke. To u biti znači da otac može posve slobodno raspolagati s najmanje dvije trećine svoje imovine. U pojedinosti ne možemo ovdje ulaziti.

Treba naglasiti da se ovakva nesuglasja javljaju i u statutima drugih gradova. To je i razumljivo, jer je u svakome statutu fiksirano pravo određenog vremena koje nije drugo nego prijelaz iz starijeg u novije pravo.

Vrijedi upozoriti na još neka obilježja sastava Valerijeve slobodne i vezane imovine, navedena u Marulićevoj oporuci.⁴¹ Naime, Valerijeva se *vezana* imovina sastoji u svom pretežnom dijelu od imovine koja je kao vezana pripala već njegovoj *majci* (vrijednost 399 dukata) i one koju je tek njegova *majka* kao svoj miraz vezala na sinove i njihovu mušku djecu (vrijednost 60 dukata). Nasuprot tomu, Valeriju je u prvom redu pripala *slobodna* imovina stečena od *oca*.

2. Marulićeva oporuka rješava i zanimljivo pitanje kako je završio spor između Stjepana Teste i Marulićevih roditelja koje je zastupao upravo Marulić. Radilo se o ostavštini Antuna (sina) Ivanova na koju su polagali pravo njegovi nasljednici, među kojima i sam Testa. Marulić je u sporu istaknuo tražbinu svoga oca Nikole prema ostavštini tvrdnjom da je Antun dugovao Marulićevom ocu preko 400 zlatnih dukata. U sporu je Testa tvrdio da su Marulićevi dokazi, Antunova pisma, nevjerodostojni zato što ih je navodno Marulićev otac Nikola krivotvorio.⁴² Iz Marulićeve se oporuke vidi da je njegov otac dobio taj spor i da je na ime svoje tražbine dobio iz Antunove ostavštine zemljišta u Brusu, na Brodarici, Špinutu, Žnjanu i Duljama⁴³ koja su, nakon što je otac umro 1476. god., prešla u vlasništvo Nikoline djece. Zemljište u Jamama⁴⁴ prešlo je u vlasništvo Nikole kupnjom (*comprada*) od Antuna. Za sva ostala zemljišta, koja su se našla u očevoj ostavštini, Marulićeva oporuka naprosto navodi da »su pripadala pokojnom Antunu (sinu) Ivanovu«. ⁴⁵ Mislimo da se i iz toga može nedvojbeno zaključiti da su ta ostala zemljišta ušla u imovinu Nikoline djece nakon uspjeha u sporu sa Stjepanom Testom.

Nažalost, ne možemo točno ustanoviti ukupnu veličinu imovine koja je došla u ruke Marulićevih na osnovi spora s Antunom, jer ne znamo koliko je pri diobi dobio treći brat Aleksandar.⁴⁶ Ipak se može reći bar to da su zemljište u Jamama podijelili Marko, Valerije i Aleksandar tako da je svaki od njih dobio 23,33 vretena, tj. ukupno 70 vretena. Marulić je u oporuci

⁴¹ Fol. 35-37v.

⁴² O tome vidi F i s k o v i ć, n, dj. (bilj. 8), 67-70.

⁴³ Fol. 30, 36-36v.

⁴⁴ Fol. 30 i 36v.

⁴⁵ Fol. 36v.

⁴⁶ Nažalost, Aleksandrova oporuka od 21. travnja 1529, koja se čuva u Arhivu HAZU pod signaturom IV. d. 52a u dva prijepisa i koja ima nadnevak 4. siječnja 1533, kada je objavljena – ne sadrži popis njegove imovine po zemljištima i drugim nekretninama.

raspodijelio svoju slobodnu imovinu i popisao svu Valerijevu, a o njegovim vezanim nekretninama i o Aleksandrovom dijelu nije, po prirodi stvari, ni moglo biti riječi .

3. Iz Marulićeve se oporuke može izvesti veličinu zemljišnog posjeda ove grane obitelji Marulić. Prema popisu Valerijevih zemljišta u Marulićevoj oporuci, Valerije je imao oko 150 vretena slobodnog i oko 160 vretena vezanog zemljišta. Marulić u svojoj oporuci nije spomenuo svoja vezana zemljišta, jer o njima nije mogao oporučiti, ali je želio očitovati svoju posljednju volju o slobodnim zemljištima. On ih je ostavio svome bratu Aleksandru. Razumno je pretpostaviti da su Marulićeve vezana zemljišta imala približno istu veličinu kao i Valerijeva pa kako su diobom obavljenom 1516. god.⁴⁷ braća razdijelila zajedničku imovinu tako da je svakome od njih očitopripao približno jednak dio, ukupna je veličina te imovine najvjerojatnije izgledala u vretenima približno ovako:

	slobodna	vezana	ukupno
Marko	150	160	310
Valerije	150	160	310
Aleksandar	150	160	310
		Sveukupno	930 vretena, tj. oko 83 hektara. ⁴⁸

V. OSTALE ODREDBE

1. Marulić je svojom oporukom imenovao dva izvršitelja oporuke, Alojza Papalića i Petra Dunibatića,⁴⁹ i odobrio im da mogu umjesto sebe imenovati svoje zamjenike. Njihov je zadatak bio razdijeliti Marulićevu imovinu u skladu s njegovim raspoložbama. Usto, oni su trebali prodati njegovu njivu kod Dražanca⁵⁰ i postignute novce razdijeliti među siromahe, isto tako postupiti i s vinskim podrumom pod zgradom Grgura Zuvičića,⁵¹ popisati njegove knjige, razdijeliti najveći njihov dio prema odredbama

⁴⁷ F i s k o v i ć, n. dj. (bilj. 8), 68.

⁴⁸ Drukčije J e l a s k a, n. dj. (bilj. 9), 57. Po njemu je obitelj Marulić u to vrijeme posjedovala oko 50 hektara.

⁴⁹ Fol. 31v.

⁵⁰ Fol. 30.

⁵¹ Fol. 32 i 38.

oporuke, a ostatak prodati, također u korist siromaha, s time da za svoj trud mogu pridržati iznos, koji im se čini u skladu s njihovim uloženim trudom.⁵²

Institut oporučnih izvršitelja u Splitu nalazimo već u 11. stoljeću,⁵³ a i poslije.⁵⁴ Njihova je glavna zadaća razdijeliti ostavštinu. Podrijetlo toga instituta je vrlo složeno. U Dalmaciji može ga se povezati s rimskim postklasičnim pravom, gdje se spominje 455. i 468. god. (u svezi sa zapisima u korist siromaha), s jedne, i bizantskog prava, s druge strane. U taj teški pravno-povijesni problem ne možemo ovdje podrobnije ulaziti.⁵⁵

2. Zanimljiva je jedna od prvih odredaba Marulićeve oporuke: »(...) hoću da moj nasljednik radi osnaženja oporuke plati za popravak zidova grada Splita⁵⁶ ono što nalaže zakon«.

Neobično je da je nalog upućen nasljedniku, a ne oporučnim izvršiteljima, koji su inače postavljeni upravo zbog provedbe svih oporučnih odredaba. Već iz toga se može naslutiti da je riječ o beznačajnom iznosu. I doista, ta klauzula glasi u oporuci Marulićeva brata Valerija iz 1518. god.: »(...) za splitske zidine ostavljam 10 soldina (...)«,⁵⁷ a u oporuci brata Aleksandra iz 1529. god.: »(...) najprije ostavljam za splitske zidine u skladu sa zakonom 10 soldina (...)«.⁵⁸ O kakvom je to »zakonu« govora? Ni u Statutu ni u Zlatnoj knjizi nema o tome podrobnije odredbe, a isto tako ni u »općem pravu«. Cvitanić misli da je riječ o običajnom pravu.⁵⁹ Vrijedilo bi tu ustanovu podrobnije proučiti u širem povijesnom kontekstu.

VI. ZADARSKI I ZAGREBAČKI RUKOPIS

1. U Arhivu HAZU u Zagrebu pod signaturom IV. d. 52a čuva se kasni prijepis Marulićeve oporuke. Objavio ga je 1892. god. Rački.⁶⁰ Kolendić se o tome prijepisu vrlo oštro izrazio. Po njemu je riječ o »nekom bednom

⁵² Fol. 31v.

⁵³ *Diplomatički zbornik Kraljevine Hrvatske, Dalmacije i Slavonije* (dalje: CD), Zagreb, 1904-1990, I, 209-210, br. 170.

⁵⁴ Npr. CD, III, 260, 323 (1266. god.).

⁵⁵ O tome podrobnije u L. M a r g e t i ć, »L'executore testamentario nei più antichi testamenti dalmati«, *Studi in onore di Arnoldo Biscardi*, III, Milano, 1982, 511-534; ISTI, »Naše najstarije oporuke i rimsko-bizantsko pravo«, *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, XXXI, 1981, 424-496.

⁵⁶ Fol. 29.

⁵⁷ Vidi prijepis Valerijeve oporuke u Arhivu HAZU sign. IV. d. 52a.

⁵⁸ Na i. mj.

⁵⁹ C v i t a n i ć, n. dj. (bilj. 10), 272.

⁶⁰ Vidi bilj. 11.

i poznom prepisu prepisa, o kome imamo izvesnog prava sumnjati, je li ga pisao prepisivač, koji je razumeo, što prepisuje pa je, dakle, shvatljivo da je to izdanje puno grubih grešaka«. ⁶¹ Nakon te krajnje negativne ocjene više nitko nije htio gubiti vrijeme s tim »bednim prepisom«. Međutim, pregledavajući taj prijepis, utvrdili smo da sadrži neke vrlo važne vijesti koje se mogu korisno uporabiti za bolje razumijevanje pojedinih elemenata Marulićeve oporuke.

Prije svega, ne baš mali broj grešaka u tekstu, što ga je objavio Rački, treba pripisati njemu, a ne ranijem prepisivaču. Ako se uspoređi zadarski rukopis koji je poslužio Kolendiću (i nama) sa zagrebačkim prijepisom, lako se može utvrditi da su oni identični na mnogim mjestima, koja je Rački pogrešno pročitao. Evo samo nekoliko primjera:

<u>Zadarski i zagrebački rukopis</u>	<u>Tekst po Račkom</u>
<i>patris nostri acquirentis</i> ⁶²	<i>patris nostri et parentis</i>
<i>in vita eius</i> ⁶³	<i>in vita suis</i>
<i>Bire</i> ⁶⁴	<i>Risae</i>
<i>Glaulich</i> ⁶⁵	<i>Elaccich</i>
<i>Babalich</i> ⁶⁶	<i>Rabalich</i>
<i>Dunibatic</i> ⁶⁷	<i>Bunibatic</i>
<i>Suuiza</i> ⁶⁸	<i>Ruicca</i>
<i>Zuane</i> ⁶⁹ (Zuč)	<i>Ruč</i>
<i>Duglie</i> ⁷⁰	<i>Zuglie</i>
<i>Garlicich</i> ⁷¹	<i>Godlichich</i>
<i>suprascripto</i> ⁷²	<i>praedicto</i> itd. itd. ⁷³

Uostalom, kudikamo najveći dio ostalog teksta identičan je u oba prijepisa. Ima doduše i drugih razlika između zadarskog i zagrebačkog rukopisa, iz kojih se vidi da je već stari prepisivač zagrebačkog rukopisa

⁶¹ K o l e n d i ć, n. dj. (bilj. 12), 5.

⁶² U zadarskom rukopisu 29v.

⁶³ Isto, 30.

⁶⁴ Isto, 30.

⁶⁵ Isto, 31.

⁶⁶ Isto, 31v.

⁶⁷ Na i. mj.

⁶⁸ Zadarski rukopis, 32.

⁶⁹ Zadarski rukopis, 32 i na više drugih mjesta.

⁷⁰ Zadarski rukopis, 36.

⁷¹ Isto, 37.

⁷² Isto, 40.

⁷³ Tiskarske greške u izdanju Račkoga ne spominjemo.

neke riječi krivo pročitao.⁷⁴ S druge strane, ni zadarski prijepis nije bez prepisivačkih grešaka, premda manjih i manje važnih.⁷⁵ Određeni broj grešaka u Kolendićevu izdanju treba pripisati njemu i, poneke, slagaru. Na njih je u našem izdanju upozoreno u bilješkama.

2. Najznačajnija je razlika između zagrebačkog i zadarskog rukopisa u tome što se u zagrebačkom rukopisu nalaze popisane ove nekretnine, kojih nema u zadarskom:

1. U popisu Valerijevih nekretnina nakon riječi *Parte dela casa nostra grande conditionata*⁷⁶ nalaze se u zagrebačkom rukopisu dodane riječi: *Orto con pozzo appresso la via che va a Palludi*, a iste su riječi dodane na kraju p r o c j e n e njegovih v e z a n i h nekretnina.⁷⁷
2. U p r o c j e n i Valerijevih s l o b o d n i h nekretnina nakon riječi *Terren a Jame (...) Golotech*⁷⁸ dodane su riječi *Casa grande sulla strada che va alla Pistoria con la botega*.
3. Na kraju popisa Jeleninih miraznih nekretnina nakon riječi *Trohanović*⁷⁹ dodano je: *Plockite 79 – x 4*.⁸⁰

Iz toga slijedi da zagrebački rukopis nije imao kao predložak zadarski rukopis, već neki drugi, zajednički predložak. To se vidi po tome što se u oba rukopisa nalazi pogrešna brojka 1501. (pisana slovima u oba rukopisa!) umjesto ispravne 1521. Zašto su i zbog čijeg interesa dodane te nekretnine u zagrebačkom rukopisu?

Dopuna br. 1. ne označuje u odnosu na ukupni tekst Marulićeve oporuke neku novu, dodatnu nekretninu. Ona po sadržaju odgovara tekstu, koji se već nalazi na početku oporuke,⁸¹ u kojem se moli nasljednika, brata Aleksandra, da dopusti Valerijevoj ženi Jeleni doživotno se koristiti tim vrtom s bunarom. Riječ je, dakle, o popuni popisa Valerijevih nekretnina jedino u želji da se na jednom mjestu nađu popisane sve Valerijeve nekretnine koje su po njegovoj smrti prešle u Jelenine ruke. Dopuna je, dakle,

⁷⁴ Npr. *decalus* (umjesto ispravno *testibus* u zadarskom rukopisu 28v), *altro poco* (umjesto ispravno *altro pezo* u zadarskom rukopisu 40).

⁷⁵ Npr. *subsequentis* (umjesto *subsequentibus*) u zadarskom rukopisu 40.

⁷⁶ U zadarskom rukopisu: 37.

⁷⁷ Isto, 37v.

⁷⁸ Isto, 37.

⁷⁹ Isto, 38. U zadarskom rukopisu *Trochmouich*.

⁸⁰ R a č k i, n. dj. (bilj. 11), 162 čita: Plochice val x 4.

⁸¹ U zadarskom rukopisu: 29v.

potekla od sastavljača teksta zagrebačkog rukopisa u želji pomoći Jeleni da njezina imovina naslijeđena od Valerija bude u cijelosti popisana.

Druga dopuna u odnosu na Marulićevu oporuku (»velika kuća«) nastala je bez dvojbe u želji da se oporuka popuni podatkom koji je Marulić, čini se, zaboravio. Tu »veliku kuću«, sastavni dio Jelenine imovine, naslijeđene od Valerija, zadarski rukopis uopće ne spominje. Očito je dopuna učinjena isključivo u interesu Jelene.

Treća se dopuna odnosi na Jelenin miraz. Tekst zagrebačkog rukopisa treba čitati u *Plockite vret.* 24 prema tekstu iz Marulićeve oporuke [X.]. Nema dvojbe da je taj dopunski tekst unutar popisa Jeleninog miraza dopisan isključivo u Jeleninom interesu. Ali zašto njega n e m a u zadarskom rukopisu na dva mjesta gdje se govori o njezinom mirazu, tj. 37v – 38 i 40v, a i m a u dodatnom popisu na listu 40v – 41? Najvjerojatnije se mnoge dijelove oporuke radilo na brzinu zbog Marulićeve uznapredovane bolesti. Marulić je sam pripremio IV. (popis Valerijevih nekretnina) i V. (popis Jeleninih miraznih nekretnina) sastavljen prema podacima pisanim Valerijevom rukom, nadodao VI. (Kodicil II.) i VII. (procjena Jelenina miraza u pokretninama) i u isto vrijeme pribavio – u želji da se Jelenu što više zaštiti VIII. (potvrđnica brata Aleksandra o imovini koja je nakon smrti tetke Nikolote pripala Maruliću i njegovoj braći), IX. (popis Jeleninih miraznih nekretnina nedvojbeno pisan Valerijevom rukom⁸²) i X. (popis Jeleninih miraznih nekretnina, pisan nepoznatom rukom, po našem mišljenju vrlo vjerojatno rukom Ivana *de Cindris*, Jelenina brata, koji se i inače u oporuci opetovano spominje). Zbog toga je razumljivo da se onaj treći popis Jeleninih nekretnina razlikuje od prva dva, a postaje jasno zašto se Plockite pojavljuju u zagrebačkom rukopisu na mjestu gdje ih u zadarskom rukopisu nema.

Iz svega rečenoga proizlazi da je zagrebački rukopis kopija one verzije Marulićeve oporuke što se čuvala u obitelji *de Cindris*, jer joj je mogla dobro poslužiti u eventualnom dokazivanju prava te obitelji na Jeleninu ostavštinu, to više što su po Valeriju vezane nekretnine koje je Jelena dobila od svoga muža, kao i sva njegova slobodna imovina svakako prešli preko nje u obitelj *de Cindris*.⁸³

⁸² Zbog teksta u 37v-38.

⁸³ Dakako, nije nemoguće da je Jelena neki dio svoje slobodne imovine oporukom namijenila nekome *izvan* obitelji *de Cindris*.

3. Zadnji dio Marulićeve posljednje volje [X.], popis Jeleninih miraznih nekretnina,⁸⁴ pisan je nepoznatom rukom. On doduše uglavnom odgovara popisu tih nekretnina koji se nalazi još dva puta spomenut u oporuci,⁸⁵ ali postoje i razlike. Prethodno treba upozoriti na neobičan zbroj vrijednosti tih nekretnina u sačuvanom rukopisu. Tamo stoji: 396, a Kolendić je zbrajajući navedene iznose utvrdio da je ispravni zbroj 412, i taj zbroj objavio ali nije upozorio na drukčiji zbroj u rukopisu.

Kako je došlo do te razlike?

Kolendić je vrijednost zemljišta u Plokitama izraženu u ducatima čitao 96 i kada je zbrojio sve stavke dobio je iznos 412 i taj iznos objavio u svojem izdanju. Kolendić je trebao upozoriti na to da u rukopisu ne piše tako, ako ništa drugo a ono barem uskličnikom nakon te brojke, kao što je to opetovano učinio npr. na str. 30 (*Inventarium*). Kako je došlo do tog pogrešnog zbroja u dijelu [X.] Marulićeve oporuke? Ako se odbije vrijednost Plokita od 96 dukata, dobiva se ukupni iznos od 316 – tj. upravo onaj iznos koji stoji u dijelu [X.] Iz toga slijedi da je zbroj teksta u [X.] bio sastavljen bez vrijednosti Plokita koje su *naknadno* dodane. To je posve u skladu s činjenicom da je u zagrebačkom rukopisu u popisu Jelenine mirazne imovine *dodano* zemljište u Plokitama a da u njemu nema teksta koji bi odgovarao dijelu [X.] zadarskog rukopisa. Daljnja analiza sastavnih dijelova može pomoći pri objašnjenju tih neslaganja.

Prije svega treba ispraviti broj vretena za zemljište na Poljudu u dijelu [X.] zadarskog rukopisa. Tamo stoji 10, a usporedbom s odgovarajućim tekstom u istom rukopisu (37v – 38 i 40v) vidi se da je ispravna brojka 12 – a istu tu brojku nalazimo i na odgovarajućim mjestima zagrebačkog rukopisa.

S druge strane, broj vretena zemljišta u Glavičinama (*Logorum*), pogrešno je dan u zagrebačkom rukopisu, gdje iznosi 16, a nedvojbeno bi trebalo stajati 6 jer se ta brojka nalazi u odgovarajuća tri teksta rukopisa u Zadru⁸⁶ pa čak i na druga dva mjesta u zagrebačkom rukopisu.⁸⁷

Nasuprot tomu, u zadarskom rukopisu ne slaže se kraj popisa u [V.], 38 i [IX.], 40v [»zakupnina za cisternu (...) 6 lira« i »jedna kuća« (...)] s krajem popisa u [X.], 41 (»zemljište u Plokitama«). Ovdje je od velike

⁸⁴ Zadarski rukopis, 40v-41.

⁸⁵ U poglavljima [V.] 37v-38 i [IX.], 40v.

⁸⁶ U poglavljima [V.], 37v. [IX.], 40v i [X.], 40.

⁸⁷ R a č k i, n. dj., (bilj. 11), 161 i 163.

koristi uporabiti zagrebački popis koji na mjestu koje odgovara listu 38 zadarskog popisa ima identični tekst – ali uz dodatak: *Terren a Plochite – x 4*, što treba čitati: *Terren a Plochite vret. 24*, u skladu s tekстом na fol. 41 u zadarskom rukopisu.

4. Pravnopovijesno je od velike važnosti i okolnost da u zadnjem dijelu oporuke [X.] nisu u nabrojaju nekretnina upisani podaci o dijelovima Jelenine mirazne imovine koji se odnose na trećinu zakupnine trajnog zakupa (livelā) kod cisterne i na zakupninu trajnog zakupa (livelā) koji plaća Marko Seler. Naime, zemljišta dana u trajni zakup ostala su samo načelno u vlasništvu zakupodavca, jer su mu se vraćala tek ako je zakupčeva obitelj izumrla. Zbog toga se kao dio imovine smatralo zakupninu što se tijekom vremena (čak i stoljeća) postupno pretvorila u tzv. stvarni teret, tj. naprosto prihod na koji je vlasnik računao. Nerijetko se u statutima raznih pravnih područja govori o »vlasniku prihoda« (!),⁸⁸ za razliku od »vlasnika zemljišta«, što je za modernog pravnika nezamislivo. Prema tome, popis [X.] obuhvatio je samo *z e m l j i š t a* u Jeleninom *n e p o s r e d n o m* vlasništvu, pa ga je zbog toga obitelj *de Cindris* izostavila iz Marulićeve oporuke jer je mogao samo smetati i praviti neugodnosti pri eventualnim sporovima. Osim Plokita sve su se ostale imovinske česti nalazile u prethodnom dijelu, tj. u [IX.]. Zbog toga je podatak o Plokita ubilježen u prethodni dio teksta, a popis X. naprosto ga izostavlja kao suvišan.

⁸⁸ Npr. Pulski statut III, 9, 18, 19. O tome više u L. M a r g e t i ć, *Srednjovjekovno hrvatsko pravo, Stvarna prava*, Zagreb, Rijeka, Čakovec, 1983, 29.

Lujo Margetić

MARULIĆ'S WILL

The author publishes a new and improved reading of the last will and testament of Marko Marulić written on June 14 1521 on the basis of the two extant MSS, the Zagreb and the Zadar. The will is extremely important for the study of the personality of Marulić. The important elements of law history are also investigated.

Marulić's testament is a good example of a will drawn up according to the principles of what was called universal law. It does, it is true, reflect the distant ideas of Roman Law, which via post-classical (4th to 6th century), Justinian's (mid-6th century) and the Langobard-Frankish law were subject to tumultuous development and amalgamated with the system that was in force in western Europe, including in this the law of the Dalmatian towns. An essential feature of this type of testament was the division of assets into conditional (*bona conditionata*) and free (*bona libera*) assets. This differentiation derived from Croatian-Hungarian law, which underwent many modifications in Split.

The will to a great extent relates to the rights of Jelena, the widow of Marulić's brother Valerius, and to a list of Jelena's chattels and real property.

In an appendix to the introductory study is a critical edition of the wording of the will, and the first translation of it into Croatian. It was edited and translated by Lujo Margetić. The will contains an extensive list of Marulić's books, which gives a useful insight into how well-read Marulić was. The edition and Croatian translation of the list are by Bratislav Lučin.